

ՀԱՅ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՓԻՆԻՆԻ

Գրականութիւնը վերապրումի գերագոյն ճիգն է արիւնյուայ ազգի մը համար, աս՝ մեր կորովի ցեղին բնորոշիչ տարրն է: Ինչպէս միշտ, մեր մտաւորականներն ալ մեծ զարկ մը տուին ձեռքառն օրերուն մէջ, բայց այսօր աւելի ազդու կը զգացուի բարեբընտէն յառաջխաղացութեան վերջաւորակումը՝ գրականութեան բոլոր խաւերուն մէջ: Եթէ ոչ կարգ մը ընկճեալ ազգերու, աս մեր ցեղին գոյատեւելի եղանակութիւնն է, որ, որքան կհանքի ստորնացումը կը կրնը, այնքան բարձր տեսլականի կը ձկտիւն, ճիշտ այնպէս՝ ինչպէս խաւարին մէջ եղող մը ուզէ լոյս մը շօշափել:

Պօստհայութիւնը՝ իր բովանդակ ընկճեալ ու մշտարուած հոգեկանութեամբ՝ չորս տարուան խնջալեղ ու հոգեհասն ստրտանի, ծայրայեղ հապճեալով մը գրական վերգործիւնումին սկսած է, թերթեր, օրաթերթեր ու զրքեր փազանգով կը խոփեն տպարաններէն, հոգ չէ թէ անոնք վաղամեռիկ ըլլան, մեռնողին տեղ ուրիշներ ծնունդի կը սպասեն, բաւ է որ գրողները իրենց թոյնը թափեն գէթ գրչով, ինչ որ սուրով չկրնային ընել, արեւնկալ Գուրգինի ոգէմ, բաւ է որ մեր գեղակերտ ցեղին արցունքը թուղթի մը վրայ դրոյմք: Արեւմտաք դրկեն, իբրեւ թէ արդարութեան ժամադրաժայր հոն ըլլաւ... Աս՝ հարկադրուած գրականութիւնն ըսել է, որ կենսական պահանջ մը դարձած է Ազգին, բայց չահեկանութենէ ալ զուրկ չէ:

Արեւմտահայութիւնը ու մասնաւորապէս Ամերիկահայերը, մինեղոյ թափով ու զարափարազ կանող կը պոռթկան իրենց ժխորէն, անոնց լոյսը աւելի թունդ է, շաւղը աւելի շրջափախու ու բլլակնող՝ ինչպէս անդրաշխարհին եկողի մը: Տեսակ մը կենեւը է իրենցը՝ որ Ազգին կը միացնէ ու կ'անջատէ, կը հեռանայ ու այնքան հուժկու կը գողճէ՝ որ երբեք չեն չիկնիր արտասահմանի մէջ ալ ցաւազար ու արիւնքով ցեղի մը զաւակներն ըլլանք: Ես լաւ հիշողներէմ որ այդ կէտքերնայոց զաւակները տեսակ մը տանջանքի դատապարտուած են, ինքսմամբ ու մղձաւանջ շային ինչի մը՝ զոր կը ձկտին անզուտ ընդգրկել ու ետ կը մղորին, Հայրենիքը՝ Սոց Արփին, Մարջայրենիքը, այնպիսի երփնաւորումներ կը ճառազայթէ՝ Ամերիկահայ սրտներուն, որ աստեղ չեն գիտեր ինչպէս երևան գալ, գիտար մը մղեն, կը հրահրեն ու կը վաճեն՝ ափունքները վազող մուլեզմած ալիքներու պէս: Իրենց անդորր հորիզոնէն կը դիտեն Արեւելքի ողբերկոյն, կը դիտեն մահաւանդ մեր ազնուական Սերունդին ընաշինը՝ հալումաշը՝ և այդ զայրացեղող դառնութիւնը ամուլ թելու ամէն ձեռնտուութիւն կ'ընեն, հանդէսներ կը սաղարեն, թատրոններ կը կազմակերպեն, կը ցուցադրեն ինչ որ հայ է ու չահեկան, և այս մոլորի՝ աւելի ուժգնորէն կը ցայտէ իրենց հրաւորական թերթերուն մէջ:

Ես կ'ուզէի սեղծ գրախօսական մը ընել ճիշդ այս թերթերուն վրայ՝ որոնք որ օրին կը ծնին կամ արդէն իսկ կ'ապրին: Թերթերուն վրայ գրելուս առանձին նպատակ մը չունիմ, միայն նկատեմ, լով որ անոնք՝ մեր հոր Սերունդին վրայ տիրող տեսակ մը ազդակը դարձած են, ու յարաջոյց մը ապագայ կենսոյին: Եւ պատահաբար կը վերցնեմ ՓԻՆԻՆԻԼԻ:

ՓԵՐԹԻ. — 1918 Յունուարին Հայ աճինքն ելաւ ու սաւառնեցաւ Փիւնիկի հետու երկնքի տակ, երկինք մը որ ալ գրեթէ մերն է, այնքան հոծ ըլլալով հոն՝ այդ հանգրուանին սալնշաւան հայութիւնը: Փիւնիկի ծնունդը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ վերժառութիւն մը խուժողով թուրքին ոգէմ, անգամ մը եւ ցոյց տալու թէ հայ հոգին անկրակական է: Փիւնիկի ծնաւ շատ կարճ յառաջաբանով մը, ճիշդ երկու իսաք իր վերնագրին համեմատ. պարբերաթերթն է Ամերիկահայ Հառադակական ընկերութեան ու թէ ինչ է նպատակը կ'ըսէ, «Ամերիկահայութիւնը ըլլալով թրքահայութեան այդ մեծ զանգաւածը, որի սեւեւած են հարկի հազարաւոր զաւակներուն հետ նաեւ իր մտաւորական զաւակներէն որբացած միացող Հայաստանի աչքերը, ամերիկահայութիւնը պայտաւառութիւնն ու հոգին ունէր Գրական-Գեղարուեստական-Հասարակագիտական լուր՝ թերթ մը հրատարակելու և զայնոյնտու տեղը լրացնելու, անոնց ճամբան շարունակելու»: Այդ պարտաւորութիւն բառը զոր ստիպանած եմ ընդգծել, մեր ականակնին շատ անոնք կու գայ ու գրեթէ սրբաբան բան մ'ունի իր մէջ, կ'ենթադրեմ սակայն որ Պօստհայ կամ այլուր գտնուող հայ մտաւորականները չեն զգաւ ծուրի, քանի որ երբեմն իրենք ալ մասնակցութիւն ունին թերթին յօդուածագրութեամբ, քիչեր չլիջելու համար Ահարոնեան, Ա. Խաւան, կենս, Զօպասեան, Ե. Նաթիկի, Հ. Նազարեանց են են, ու նոյն իսկ ասոնցմէ ոմանք՝ բարեւորութիւնն ու պատիւն ունին խմբագրական մարմինին խորհրդատու և թէ եւ թիկունք ըլլալու:

Այժմ խմբագիր վարին է Ն. Տէստէկիւլ: Ո՞րքան յաշողած է Փիւնիկի իր երկամայ արաբ, լակերպովը «զացողներուն տեղը լրացնելու», անոնց ճամբան շարունակելուն մէջ, խմբագրութիւնը կը թողու որ Փիւնիկի ինքն իսկ իր ամէն մէկ թիւով ըսէ, թէ ո՞րքան կը յաշողի լրացնել այդ պէտքը»: Ու կ'արժէ տեսնալ, թէ իր սակաւամայ գոյուրթեամբ ինչ վարժամաններ տուաւ, Սիւմանթոյներ, Զարդարաններ!

ՓԻՆԻՆԻԿԻ Բանաստեղծութիւնը:

Բանաստեղծութիւնը արուեստ մըն է, որ ըստ իս ալ չի սահմանուի, կամ լաւ եւ սահմանը գրողի ինքնիքն է, գէթ այսօր բոլոր ստանալող գրողները առ կ'արտայայտեն: Ան՝ շող մըն է որ կը ցայտէ յոյսէն, յոյզէն, սէրէն, կիրքէն, տանջանքէն, հուսկ՝ անհասարկ տառապանքէն: Եւ Փիւնիկի բանաստեղծներուն մեծ վաշտը՝ շատ

յարտորդէն կը քալէ բանաստեղծութեան մէջ, իր նիւթի միակերպանութեամբը, հոյն իսկ մեր մեծ գրողները Շ. հաթայի, Լ. հազարեանց, որոնք արդէն մեր բոլոր հանրութիւնը առնիք, նա՞ծ են՝ տեսակ մը թուրքերօյն կը տեսնուին իրենց ոտանաւորներով փիւնիկի մէջ, ու ճշմարիտ խորհող հորիզոնները թողած՝ շատ տկար նիւթով մը գիրեան կը կաշկանդեն, գրեթէ սիրային պիտի ըսեմ՝ ճշմարիտն ըսած ըլլալու համար, փիւնիկի բանաստեղծ յոգուածաբիրեն իւր շարքը՝ առանց բացատրութեան նոյն տեղէնէն բռնուած են, Սիտալ, Կորկոտեան, Լ. Մինաս, Լորիս, Էօքսիգեան որոնք սակայն երբեմն գեղեցիկ էջեր կու տան. ու տարիներէ ի վեր գրող Ա. Երկաթին ու Ե. Մելեքեանը տեսակ մը չունէ ունին որ տառապաղով է, բայց աւելի անձկու թիւններու երկնաւորումով առջնուն են մըն է որ դուրս կուտան. ասոնք չն ի չն գրականութեան սեմին հասան ու գրեթէ գիրք մը տեղեւեցին. Ե. Մելեքեանը որ անաչառ ու հուժկու քննադատ մը ունեցաւ յանձին Զ. Ալագեանի, սակայն, ինչպէս այլորէ փիւնիկի մէջ դրած յօդածներն ալ գուր չեն, ի՞նչ ոչ միշտ՝ զգայնականութենէ ու բառամթերքէ, տաղովալին ու զատապարտելին վարդապետական շէշուն է Ս. մանք գրողայնէր ալ հրատարակեցին, ինչպէս Կորկոտեան, Լ. Մինաս, որոնք սակայն փիւնիկ ինքնին վարումսին հետեւած և անկէ ազդուած ըլլալինն ապացուցուց, ինչ որ մեր սկսնակներուն համար նուաստութիւնն մը չէ, քանի որ զաղդիրացի ու պեմնիզացի հեղինակներ ալ վարումսին դէմ կը բողոքեն:

Բան մըն ալ որ Սիամանթոյէն ի վեր նորոյթ մը ուզեցին ընել հայ գրականութեան մէջ ևս, ոտանաւորի տողերով արձակ շարագրելն է. ըստ իս ոտանաւորի արուեստին դէմ մեղանշել մը պիտի ըլլայ աս՝ մինչև որ իր աւարտուն ձևն անէ. փիւնիկի մէջ տեսնուածները հոծ են զգացման տողերով, վսեմ բառերով, բայց կու տրուածն անդամներ մը ունին. Սիամանթոյէն այդ պէտքը ստեղծեց որովհետև իր հարաբերակին հոգիին՝ արուեստը շատ նեղ էր. բայց այն տողերը որ չունին երաժշտութիւն, չունին կանոն, նաւոր չափ՝ շատ ջուրու տպաւորութիւնն մը կը թողուն, վասն զի հոգին՝ զեղարուեստներէն աւելի երաժշտութիւնէն է որ իր էութեան տեղեւծումը կը գտայ:

Կը մնայ ուրեմն, մեր բանաստեղծ գրողներուն, աւելի թժեղք, աւելի թևատարածութիւն գաղափարի, տողերու յունական ձևակերտութիւն՝ և այն ներդաշնակ մեղեդին որ ոտանաւորի մը չափերուն դէմ երբեք չի մեղանշեր:

Վիպագրութիւնը:

Փիւնիկը ճոխ պարունակութեամբ ստուար տեղ մը թողած է վիպագրութեան: Վէպը գրականութեան հոգին է, որ մասնաւորապէս այսօր հրապարակ կը նետուի այնքան ուժգնօրէն ու փրփուրէ՛ որ մարդ ակամայ կը ձկտի անոր, ի՞նչոգրէ՛, կը սիրէ, վէպը՝ նոյն ինքն կեանքն է:

Վիպիկակերպը հիմայ շատ փոխուած կը թուի, այժմ գրականութիւնը վէպով՝ այնքան բաներ կը սովորեցնէ, որ մարդ արդէն գիտէ թէ ապաւզային մէջ բանտը իր առջև ինչ կերպաւորումներով կրնայ ներկայանալ փիւնիկի սակայն վիպականներ է որ կու տայ, բայց չէ՛ որ անոնք երբեմն զուտ գործողներ ալ կրնան ըլլալ, որոնք արդէն իրենց մէջ կը մասնուն շուտ կամ ոչ ապագայ մեծ վիպագիրը Վիպակ գրողներն են Սիտալ, Դասպարեան, Լորիս, Վարսիկ Դանիէլ, լեան, և զիլիստորապէս Ալագեան որ արուեստագէտի մը շաւղին մէջն է իր մարտուր և ներկուտ լեզուովը, հոգեբանական ներհուն խորքը՝ դաժմութեամբ մէջ կը մասնուն ինծի կը տեսնուի հոգատար գրիչ մը, ռենդոտ միւսք մը, որ կուսնել կու տայ իր մէջ ապագայ գրազէտ քննադատ մը՝ ի՞նչ այլոր չկանչեն գիրքը ուրիշ հոգին փիւնիկի ընդհանուր վիպագրութեանը սրտա, հեշտ և մաքիւր ըլլալու պատճառներէն մին ալ նիւթն է. բոլորն ալ գրեթէ ազգային կենդանի վերցուած ու աս արդէն մեծագոյն պատճառն է ձգել ըլլալուն և անձանձորով կարողացնելուն, թողունք որ, միջոց շատ ծնօթ նիւթեր ըլլալով՝ մարդ առաջին էջէն կը հասկնայ թէ չորս հինգ թուրք գրուածքի մը մէջ՝ պիտի տեսնէ հայ գիւղերուն քարուքանդումը, կրակն ու բոցը, օրիորդներուն առեանդումը, բեկի մը յաղթաւնակը, և հուսկ հայ սուրբ՝ որ կը կանգնի հայ գեղուհիին ու զինք առեանդող թուրքին սրտեւրուն ընդմէջ, աս արդէն է՛ն միայնարական կտորն է ընթերցողին համար, վիպագրին համար ալ նոյնը չէ՞ արդե՞հ:

Փիւնիկի բացի ինքնագիր վիպականներն, երբեմն իր ընթերցողին կը հրամցեն միջազգային կտորներ ալ թարգմանաբար, ատով սակայն իր նպատակէն երբեք չիշնդիր, աւաղ մանաւանդ, որ Դակորիսան պատասխինքը հազիւ վարագորդի մը թափանցութեանէ հիւրեցնէ, լաւ պիտի ըլլար որ փիւնիկի մեր սկսնակ Էդուարդուն իբր կաղապար մը արդ ննդիկ մեծ վիպասանը, որուն էջերուն մէջ խոր հոգեբանութեանէ ու փիլիսոփայութեանէն զատ կայ ինչ մը՝ որ արաւալոյսի մը հմայեցն ունի՝ շնչիկ բանաստեղծ-վիպասանը իր գրուածքին մէջ կենսաբի հայեցողութեան տարբեր նօթ մ'ունի, որ իր ազգինն է միան, գամայն ու միշտզգային: Սերը իր կնոջական դրուագներուն մէջ որքան բուռն, այնքան անբըգաւբար դուրս կու գայ՝ որ հոգեկան հեշտառիթ արտայայտութիւն մ'ունի. մինչ մեր գրողները, մեր հայ գեղեցիկներ, գայրաբոցիչ հակադրութեամբ մը, կոպտաբար կը նետեն արիւնաբոցութիւնը մը գիրքը, լաւ որ հայ սուրբ միշտ պատուատ է զայն խելուն ձեռք է որ գրագէտի մը վրայ մեծ ազդեցութիւն կը գործեն ցեղն ու միջնորդութեան, որքան որ փիւնիկի վիպագիրները տարբեր երկրին տակ Վիպարին, քան ուր որ այդ զգայնացունց եղեռները կը գործադրուին, սակայն գիրքից այդ սեմին տանողը՝ ցեղային խանդը է, վրէժն է: Անոնք ինչի պիտի ազդապեն, մեր գրածը՝ իրականութիւնն է, ու ես պիտի ըսեմ, իրաւունքը ձերն է:

Թատրոնը ունի ինչ:

Այ՛ն Բեմին դրուած խօսուն վէպն է: Փիւնիկի մէջ գլխաւոր երկու աշխատակից կան որ ասով կը զբաղին, երկու արդէն ծանօթ դէմքեր՝ Շ. Նաթալի և Ն. Տէստէկիւլ: Շ. Նաթալի աս առաջին անգամը չէ որ իր արուեստագէտի գեղապաշտ հոգիին արտայայտութիւնները մեզի կը ցուցարարէ, ան գաղափարութեան մէջ բնորոշ վայր մը շուգեւր ունենալ, այլ կը հառապայթէ միշտ իր ախտին մարդին նորանոր շատայլը՝ ամէն նիւթի մէջ, որ ամենուն մէջ ալ գրեթէ աւարտուն արուեստի մը յանգելու ճիգը կը գագացուի: Հիմիւն իմայ փիւնիկով տուաւ Ալլան բէկ ողբեգութիւնը՝ և Կատտուներ:

Ոսման բեկ, ճիշտ թուրք մըն է իր բոլոր պարագաներով, իր բոլոր շուայտանքով, իր բոլոր գեղեցիկներով, լաւ որ իր անոյնները հայորդին է, Ալլան բէկ. ասոր մէջ կայ կրակը, վրէժը, բայց ակոստ որ իր դերին հոգին քիչ մը թոյլ է. կը տեսնուի թէ թրգուհին աչքը իր մէջ աւելի դորաւոր էր. քիչ մը սրբապիծը՝ բայց ձէմիւնէի վրայ վերջին համբոյրը գործողն հայորդին է!

Թատրոնի մը համար անձիքներու դերին զատ պարագաները շատ հարկաւոր են, ու Նաթալի գայն լաւ կը պնէ գետնով, բուրներով, նուագներով, փոթորիկներով, և հուսկ կայծակներով՝ տեղահան հայութիւնը տառապեցնող ժառանգաներուն վրայ, ու այս շատ լաւ է, այդ հարուածը՝ գէթ բեմերու վրայ տեսնելու հրճուանքը ունի:

Կատտուներին մէջ փոքրիկ Արամին ու Յաւիկին խօսակցութեան դրուագը որ փոքին ի փոքի Սուրենին կամ Մարգարիտային հետ կ'ուսնենան գլուխ գործոց մըն է, ու այդ անմեղ հոգիներուն զրոյցը, իրենցը չէ, այլ հարիւր հազարաւոր հայ մանուկներուն է միանգամայն, որ ակամայ արցունքներ կը գողնան մեր աչքերէն... կը տեսնուի թէ Նաթալի իր Կատտուներով կ'ուզէ մարգարէ մը լլլալ ապագայ կատարուելիք իրականութեանց՝ ընդմէջ իր անկայտ աշխարհին և շահման ու կեղծ ազգասէր հայերուն, ինչ որ չեմ մաղթեր: Իր թատերգութեանց վերջաբանը ընդհանրապէս մարմնորդ լայսի մը հոգիին անորոշ գծերն ունին...

Ն. Տէստէկիւլ ունի ողբերգութիւն մը չառուցումի ժամի՝ որ տեղահանութեան սրտմաշուց յոգեւորեան առնուած, շատ ուշագրաւ և իրական են Մէլքոն Ալայի տկար հայութիւնը, շատանի բերանը դրած սրամտութիւնը, ակոստ որ Առոմն ու Ասողիկ շատ կը տատամսին գիրար ճանչնալուն մէջ...

Փիւնիկի կրօնը:

Թերթեր և օրաթերթեր նոյն իսկ գրական ու գեղարուեստական, կուսակցոյն ինքնակներու շատ հզօր ազգականներն են դարձեր, հոգիները անգայտացնող տեսակի կը գէշեր: Բրդուստանիստներն ամառն ամառն իրենց հիմայ շատ նեղ կու գան ու թերթերը անոնց հնչուն քնարն են. կան օրկան.

ներ հոծ պարունակութեամբ ռամկավարական ընկերավարական հարցերով, ու կան ալ որ բուն բառովը անաստուածութիւն կը հռոխեն, փիւնիկ որոնն տոհմն է, չէ՞ որ ան գրական-գեղարուեստական է. օակայն փիւնիկի օտէպ չիկնիլ կու տայ իր ընթերցողներուն՝ Աստուծոյ դէմ մագառող Վրէժի Աշտարակին էջերով, Յիշիւն վերածնունդին ու Կրօնքի և Այդուրքան հայհայտարարներով: Չնչէլ Ազգի մը կրօնքը՝ գայն մերկաբարձել ըսել է իր գեղեցկութենէն ու հոլանքի թաղել...

Այն դրութենէն որ Եւրոպայ կը ծանծրանայ կը խորշի ու մէկ կողմ կը նետէ իբրեւ հնու, նուգ մը, մեր գիտնականները կը գթան անոր, կը վերցնեն ու իբրև նորոշիկ մը մեր Ազգին կը հրամցնեն:

Աս Եպիփոսեան վարդապետութիւնն է: Հայ Ազգը բեմին վրայ հանել այսօր Եպիփոսոսի սկզբունքներով աս վերածնունդ չէ, յետաճանցութիւն է, հայհայտ է Ազգը, հայհայտ է անոր կրօնքը, մեր հայրենակալն գերադոյն աւանդը. ու տեսնել Նարեկացիի մը հոգիին միտտեք ցուքները, և Շնորհալիի մը բերեղ հոգին, ու այս լոյսը Եպիփոսոսեան զգալապաշտ խաւարին հետ նոյնացնել, անողորմելի հակադրութիւն է, պոծել է Յիշիւն Սուրբը, պոծել է անոր Նախահայրերն ու դիցազն Սերունդը:

Գրախօսական մը այսպայն իսկ թոյլ չէր տար, բայց ուրիշ կէտ մ'ալ կայ գրեթէ հեղանական ու մեզ շայտոց շատ կանխահաս ու աւելորդ հարց մը: Յեղային վերածնունդի տեսակետով բարեւորագոյն կ'ուզէ Ե. Մեսիանս, կղերին խզումը ամէն քաղաքական և աշխարհիկ գործունէութենէ, Եկեղեցիին Բաժանումը Պետութենէ, և կղերին ամուսնութիւնը, ու աս տեսակ մը պայքարական նորոշող, որ չեմ գիտեր ինչ պահանջ կրնայ ունենալ կղերին վրայ, Եկեղեցիին չպակասանող մը: Հեղինակը մինչ իր մարմնապաշտ սկզբունքներուն հաւան կը կարծէ ուսնել տոհմային պատմութեան սրբազան անձիքին ու արարչին, կ'անտեսէ որ հայ պետութիւնը միշտ թէ ու թիկնալիք առաւ կղերը՝ անոր ձեռնադրութեան մէջ գտնելով Ազգային քաղաքական բարեկրօնագումն ու զարգացումը. ինչո՞ւ անտեսել Մեծն Դեթիսի, նախարարներով հանդերձ, Վաղէս կայսեր զրկուիլն Արշակէն, Ազգին խաղաղութեան համար. չէ՞ որ Յովհ. Կաթողիկոս Սմբատէն կը զրկուի միջնորդութեան ու խաղաղութեան դեր մը կատարելու ընդ մէջ Ազգին և հայ արիւնք լզող Արք. ոստիկանապետ Յովհ. Կաթողիկոսի չափը: Եւ չմոռնա՞ց նաև Մեծ Եկեղեցիականի իր Տէրութեան համար կրած գործողութիւնները: Ազգային աւանդութեանց սիրահար մը, ինչ որ Ե. Մեսիանս կը ցուցադրէ լլլալ, տալով գեղեցիկ նկարագրութիւնը հայ անցեալ կեանքի կաթոնքն ու սիրահնա հովուներութեան, ու կ'ուզէ գայն նոր սերունդին և ուս վերածնել, մեծ փափկանկատութեամբ մը պէտք է ձեռնմխէ կղերին ու պետութեան իրարու հետ ունեցած նուիրական առնչութեան մէջ:

Բայց չէ, ինքը քայլ մըն ալ անդին կ'առնէ

ու Եկեղեցին Պետութենէն պէտք է բաժնենք
կ'ըսէ, բարենորոգում մտցնելու դիտաւորու-
թեամբ: Մինչ մենք ղեկ հաստատուն Պետութիւն
չունինք: Երիտասարդ Նոյաստանի արձա-
զանքն է առ' որ ամիսներ առաջ կ'ազատակէր
արիւնոտ Հայաստանի երեսն ի վեր, ըսելով, թէ՛
«մենք արդէն տաւր տարիէ ի վեր Պետութիւնը
Եկեղեցիէն բաժնիր ենք», կարծես մեր մար-
տիրոսները հեգնել ուզելով: Ասողք են մեր խումբ
մը նորասէր գաղափարապաշտներու սկզբունք-
ները որոշմով իբր թէ մեր Ազգին շուտափոյթ
վերածնունդը պիտի կերտուի. սակայն Հայ ժո-
ղովուրդը նախընտրած է միշտ քան ո՛ր է ուրիշ
նորոյթ, համարաչիս ապրիլ ու յառաջագիմել իր
սրբանունէր կրօնըով ու Եկեղեցիով: Մերուսաններ,
Հայր Մարգարիտներ փորձեցին հեթանոս սկզբ-
բունքներով ծաղկեցնել Հայաստանը ու կործա-
նեցին: Մեծն Վարդան, Վահան, Մուշեղ Մա-
միկոնեաններ եկեղեցիով ու իրենց կրօնասիրու-
թեամբ մեծ եղան: Ու մեր քաղաքական մեծ
բարեկարգութիւնը և գրականական ոսկեդարը,
Ի. և Ե. դարերուն՝ ունեցանք Եկեղեցւոյ և Տէ-
րուինն համաշունչ գործակցութեամբը:

Հուսկ՝ փիւնիկի խմբագրութիւնը եզրակացու-
թիւն մը պիտի ուզէ ևս ապտի ըլլալ իր գրա-
կան յաղթանակը՝ իր կեանքին երոտը տարուան
սեմին վրայ: Իր քաջալեւրանքը արդէն իսկ իր
գործներն են և իր առաջինն վերջին թիւերուն
մէջ ղեկատիր գրագէտներուն մեծ գաղացումը
շատ զգալի է, և իր դիրքին ու նպատակին
ձկտելու գրական-գեղարուեստական ճշմարիտ
ամսաթիւնն է. ունի խախտահարի յստակու-
թիւն, լեզուական ճոխ մթերք. հոծ է զբախ-
սական կենսագրութիւններով ու մարդ յետին
թիւը կարդալէ վերջ՝ անհամբեր կ'ակնդակւի
միւսին: Ան, արդէն շատ մը թերթեր գլեց ան-
ցաւ: Խմբագրութիւնը կը խոտաւանայ կիսամ-
սեայ թնէլ բայց պիտի փափագէի որ փրկնիկ
ամսաթիւերը մնար, օրինակ ունենալով առջնիս
Փարիզի վերածնունդ ամսաթիւերին, վտիտ շա-
բաթաթիւերը... Փիւնիկի մեր գրականութեան
հորիզոնին վրայ նորածագ ստաղ մըն է, իր գե-
ղատենչ նրբերանգը աւելի ևս կը գեղարփեն Հայ
փառքը: Բան մըն ալ որ հեշտ պիտի ըլլար
մեզի՝ գործի միջավայրը գուտ մայրենի հողին
վրայ տեսնալն էր, ասպնկանախիլ հոն՝ ուր ճիղն
ու երկիրը տարբեր դաշնաւորութեան մ'ունին
մեր գաղացումներուն հետ, ուր իրերը բոլոր Ազ-
գին փակկացնող ու բորբոքող չեղտ ունին, ու
այն տան աւելի սրտազրաւ պիտի ըլլար գուցէ՝
փիւնիկի իրապաշտութիւնը:

Հ. Ա. ՏԵՕԼԵՆ

ԵՐԱՆՈՒՅԵՐ

ԲԱԶՄԱՎԷՊի մեր մաղթանքները գումար՝
Ջորս ամէ ամ շնորհաւորել ենք ցայսօր,
կրկնապատկած բիւրիցս անգամ քաղցրալար,
թող զայ տիրէ Հայքը բախտին խաղաղ:

Հ. ԳՐՍ. Ա.

ԲԱԿԻ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

(Տես Բազմավէպ 1919 էջ 977)

Ճագարի օգտակարութիւնը

Թե՛ և ճագարն իւր վայրի վիճակին մէջ
կրնայ այնպիսի մեծ ֆուսաներ պատճառել,
բայց ընտանին ալ իւր բեղմնաւորութեամբը
մեծ օգուտ և շահ կ'արտադրէ:

Ան՝ կու տայ միս, մորթ և մազ. իբրեւ
մսի արտադրիչ՝ կը անուցանէ զմարդս,
մասնաւորապէս միջակ և աղքատ դասա-
կարգը, որ կրնայ լաւ օգտուիլ այս ամե-
նասնեղարար նիւթէս, որուն գինը՝ ուրիշ
տեսակ միսերու համեմատութեամբ՝ շատ
չափաւոր է, և միանգամայն ունի անհա-
րար կարողութիւնը ճիշտ միւսներուն չափ,
որոնք յաճախ կրնան անմատչելի ըլլալ
ամէն քսակի: Իբրեւ կաշիի և մազի ար-
տադրիչ, շատ շահաւոր արուեստի մը
ղուտ կը բանայ ճագարի մորթը. թէ՛ մուշ-
տակեղէնի և թէ՛ հիւսուածեղինաց գործա-
ծուելով, որով թէ մարդոց և թէ կանանց
զգխարկներ կը շինեն. և նոյն իսկ այս
վերջին գեղարուեստին համար միայն,
շատ դիւրին է ապացուցանել ճագարա-
բուծութեան օգտակարութիւնը, մտածելով
որ ամէն տարի միլիոններով զուտ ոսկի
դրամ կ'արտածուի այն երկիրներէն՝ որոնք
զուրկ են ճագարներէ, և կ'երթայ կը լե-
ցնէ այն երկրին գանձը ուր՝ ճագարա-
բուծութիւնը ընդհանրացած է:

Ճագարաբուծութիւնը ո՛չ եթէ միայն
ճարտարարուեստին կը նպաստէ այլ զար-
գացում կու տայ ուրիշ ճարտարարուեստնե-
րու ալ և շատ մը գործաւորաց ալ գործ
և աշխատութիւն կը հայթայթէ: Ճագա-
րաբուծութեան հետ առնչութիւն ունեցող
արուեստներն են՝ զլխարկագործութիւն.
կամ խոյարարութիւն, մուշտակագործու-
թիւն, կաշեգործութիւն, ներկարարութիւն,
թաղեղեղործութիւն և ոստայնակութիւն:

Ամենամեծ խնդրանքը որ կայ բոլոր
քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ, է կաշին
և մուշտակը, որպէս զի նորոյթի քմահա-
ճոյքը կատարուի: Այժմ ծնունդ առած է